

Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie 11.05.2026 nr 8-1/3800-1
Meie 21.05.2026 nr 6-3/26-948-2

Tartu Maakohtu arvamus perekonnaseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse kohta

Justiits- ja Digiministeerium palus kohtute arvamust perekonnaseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kohta. Arvamuses käsitletakse eelnõus kavandatud muudatusi nende sätete lõikes, mille kohta kohus arvamust avaldab.

1. Perekonnaseaduse (PKS) § 102 lõiget 2 täiendatakse pärast sõnu „Kohus võib mõjuval põhjusel“ sõnadega „lähtuvalt lapsega seotud kulutuste jaotusest vanemate vahel“.

Kavandatud muudatuse eesmärgina on seletuskirjas välja toodud soov muuta elatise vaidlused senisest enam andme- ja arvutuspõhiseks, vähendada kohtu diskretsiooni ning muuta menetlused kiiremaks ja tõhusamaks.

Leiame, et kavandatud sõnastus ei ole piisavalt selge ega pruugi praktikas kaasa tuua seletuskirjas soovitud eesmärke. Vastupidi, norm võib suurendada vaidluste mahtu ning muuta menetlused keerukamaks ja ajamahukamaks. Sätte täiendamine viitega „lapsega seotud kulutuste jaotusele vanemate vahel“ esitatakse pigem täpsustusena, mis eeldab sisuliselt kohtu poolt analüüsi selle kohta, milliseid kulusid kumb vanem lapse heaks kannab ning millises ulatuses tuleb neid kulusid elatise määramisel arvesse võtta. Selline hindamine tähendab vältimatult täiendavate tõendite kogumist ja analüüsimist. Praktikas võib see kaasa tuua olukorra, kus elatist vähem maksta sooviv vanem esitab ulatuslikult arveid, maksekorraldusi, tšেকে, sõidukulude arvestusi ja muid dokumente väitega, et ta juba osaleb lapse ülalpidamises märkimisväärses ulatuses. Teisel vanemal tekib omakorda vajadus nende kulude põhjendatust, lapsega seotust ning arvestamise ulatust vaidlustada. Arvestades, et elatisvaidlustes kohaldub uurimispõhimõtte, võib suureneda ka kohtu kohustus täiendavaid tõendeid välja nõuda ja hinnata. Seetõttu võib tõendite maht ning vaidlusaluste asjaolude ring märkimisväärselt kasvada. Sellest tulenevalt ei ole selge, kuidas kavandatud muudatus praktikas menetlusi lihtsustaks või lühendaks. Pigem võib normi uus sõnastus kaasa tuua täiendavaid vaidluskohti ning muuta tüüpilised elatisasjad senisest mahukamaks ja pikemaks.

Eeltoodust tulenevalt leiame, et PKS § 102 lõike 2 kehtiv sõnastus on õigusselguse ja menetlusökoonoomia seisukohalt sobivam ning puudub piisav põhjendus kavandatud täienduse tegemiseks.

2. Perekonnaseaduse § 143 lõiget 4 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „Kolmandal isikul on õigus nõuda avalduse alusel hagita menetluses lapsega suhtlemise korra kindlaks määramist.“

Leiame, et kavandatud sõnastuses kasutatud mõiste „kolmas isik“ on liiga lai ja ebamäärane ning võib praktikas kaasa tuua põhjendamatult ulatusliku menetluste ringi. Seletuskirjast nähtub, et muudatuse eesmärk on eelkõige tagada lapsele lähedase isiku, eriti vanavanema, võimalus säilitada lapsega kontakt. Normi sõnastus võimaldab siiski lugeda „kolmandaks isikuks“ väga laia isikute ringi, sealhulgas isikud, kelle side lapsega ei pruugi olla piisavalt püsiv ega lapse huvides oluline. Selline regulatsioon võib kaasa tuua olukorra, kus kohus peab menetlema ka põhjendamatuid või pahatahtlikke avaldusi isikutelt, kelle tegelik side lapsega on nõrk või juhuslik (nt juhututtavad, vanemate lühiajalised partnerid, kauged sugulased). Menetluse algatamine eeldab aga sõltumata lõpptulemusest kohtult ja teistelt menetlusosalistelt olulist ressursi, sealhulgas lapse ärakuulamist, lapsele esindaja määramist, seisukohtade küsimist ja lahendi koostamist. See võib omakorda suurendada põhjendamatult kohtute koormust ja menetluskulusid.

Problemaatiline on ka sõnastus „suhtlemise korra kindlaks määramine“, mis viitab sisuliselt regulaarsele ja püsivale suhtluskorrale sarnaselt vanemate suhtlusõigusega. Praktikas võib see viia olukorrani, kus lapse suhtes on samaaegselt määratud mitu paralleelset suhtluskorda erinevate isikute kasuks, mis ei pruugi olla kooskõlas lapse parimate huvidega ning võib osutada lapse jaoks koormavaks.

Leiame, et norm peaks olema kitsamalt ja täpsemalt sõnastatud, piirates õigustatud isikute ringi ning keskendudes mitte eraldiseisva suhtluskorra loomisele, vaid lapsega suhtlemise võimaldamisele. Pigem võiks olla tegemist lihtsalt *suhtlemise võimaldamise nõudega*. Seetõttu teeme ettepaneku sõnastada PKS § 143 lõige 4 järgmiselt: „Lapsega püsivat ja usalduslikku suhet omaval lähedasel isikul“/alternatiiv „lapse vanavanemal“ on õigus nõuda avalduse alusel hagita menetluses lapsega suhtlemise võimaldamist.“ Selline sõnastus tagaks parema õigusselguse, vähendaks põhjendamatute menetluste riski ning oleks paremini kooskõlas lapse parimate huvide põhimõttega.

3. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 522 lõiget 5 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: *Ekspertiisi ei pea määrama, kui eestkostja määramise avalduse esitas eestkostet vajav isik ise ning avaldusele on lisatud piisavad tema tervislikku seisundit kajastavad dokumendid.*“

4. TsMS § 522 täiendatakse lõikega 6 järgmises sõnastuses: Kohus võib eestkostja määramise menetluses psühhiaatriaekspertiisi määramise asemel küsida arvamust isiku perearstilt, kui: 1) eestkostja määramise avalduse esitas eestkostet vajav isik ise ja 2) isik nõustub ekspertiisi määramise asemel perearsti arvamuse küsimisega.“

Eelnõu kohaselt võimaldatakse eestkostja määramise menetluses jätta psühhiaatriaekspertiis määramata juhul, kui eestkostet vajav isik esitab avalduse ise ning avaldusele on lisatud piisavad tema tervislikku seisundit kajastavad dokumendid. Samuti nähakse ette võimalus küsida ekspertiisi asemel arvamust isiku perearstilt, kui isik sellega nõustub.

Kavandatud muudatused ei lahenda praktikas peamist probleemi, milleks on psühhiaatriliste ekspertiiside vähesus, pikk ooteaeg ning ekspertiiside kõrge maksumus eestkostemenetlustes. Praktikas esineb olukordi, kus eestkostet vajav isik esitab eestkostja määramise avalduse ise, äärmiselt harva. Veelgi enam, sellised avaldused jäävad sageli rahuldamata, kuna isiku võime iseseisvalt koostada ja esitada kohtule sisuline avaldus viitab üldjuhul sellele, et isik on vähemalt põhimõtteliselt suuteline oma õigusi ja huve ise kaitsma. Seetõttu on alust arvata, et kavandatavad sätted leiavad praktikas kasutust üksnes üksikjuhtudel.

Sellest tulenevalt ei vähenda muudatused märkimisväärselt ekspertiiside hulka ega lahenda süsteemset kitsaskohta, milleks on ekspertide nappus ja ekspertiiside korraldamise keerukus. Ekspertiisi ärajätmise ja perearsti arvamusega piirdumise võimalus rakenduks seega plaani kohaselt üksikjuhtudel ega vähendaks või lahendaks psühhiaatriliste ekspertiisidega

kohtumenetluses seonduvaid kitsaskohti. Eelnõu seletuskirjast nähtub, et riigil puudub alates 2021. aastast täpne ülevaade sellest, kui palju psühhiaatreid eestkostemenetlustes ekspertiise teeb. Samas on ekspertiisi tegemine kohtumenetluses riigi poolt ette nähtud kohustuslik menetlustoiming olulises hulgas asjades.

Leiame, et probleem ei seisne üksikute ekspertiiside asendamises perearsti arvamusega, vaid süsteemse ülevaate ja korralduse puudumises ekspertiiside tegemisel. Kui valdkonda koordineeris Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, osales ekspertiiside tegemisel hinnanguliselt 40 psühhiaatrit. Tegemist on sõlmprobleemiga – riik on pannud ekspertiiside tegemise kohustuse, samas puudub riigil ülevaade, kui palju on üldse eksperte, kes reaalselt ekspertiise teostavad. Ekspertiiside tegemise suutlikkuse hindamiseks oleks võimalik koguda kohtutelt andmeid selle kohta, millised eksperdid ekspertiise teevad, millise ajakuluga, millistes piirkondades ning millise tasu eest. Selline ülevaade võimaldaks hinnata tegelikku ekspertiisivõimekust ja kavandada sisulisi lahendusi ekspertiiside kättesaadavuse parandamiseks. Lisaks võib perearsti arvamusega piirdumine tekitada küsimusi hinnangu piisava põhjalikkuse ja usaldusväärsuse osas olukordades, kus eestkoste seadmise eelduseks olev psüühikahäire vajab eriteadmistega hindamist. Psühhiaatriline ekspertiis täidab eestkostemenetluses olulist menetlusgarantiid, kuna selle eesmärk on tagada isiku põhiõiguste võimalikult täpne ja professionaalne hindamine enne teovõime olulist piiramist. Eeltoodust tulenevalt leiame, et kavandatud muudatused ei lahenda eestkostemenetluste peamisi praktilisi probleeme ning nende mõju ekspertiiside koormuse vähendamisele jääb tõenäoliselt marginaalseks.

5. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 526 lõiget 2 täiendatakse punktiga 4¹ järgmises sõnastuses: „kas piiratud teovõimega isik on teovõimeline valimisõiguse tähenduses;“

6. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku 526 lõiget 5 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „Eestkoste seadmisel annab kohus hinnangu isiku võimele valimisõigusest aru saada ja seda teostada.“

Sisuliselt sisaldavad nii TsMS § 526 lõige 2 p 4¹ kui ka muudetud lõige 5 sama eesmärki – kohustust hinnata eestkostetava võimet valimisõigust mõista ja kasutada. Sellises ulatuses dubleerivad sätted teineteist ega loo sisuliselt uut regulatsiooni.

Kehtiv TsMS § 526 lõige 5 lähtub praktikas loogilisest ja arusaadavast põhimõttest, et olukorras, kus isikult võetakse eestkoste korras õigus kõiki oma asju ajada ning talle jääb üksnes piiratud võimalus teha igapäevaseid pisitehinguid, puudub üldjuhul ka võime iseseisvalt ja teadlikult teostada valimisõigust. Selline lahendus vastab tavapärastele praktilistele olukordadele eestkostemenetluses. Ilma täiendavate sisuliste näidete või selgitusteta ei ole hästi ette kujutatavad olukorrad, kus isikule seatakse eestkoste kõikide asjade ajamiseks, kuid samal ajal leitakse, et isik on siiski võimeline sisuliselt mõistma valimisõiguse tähendust ja tegema iseseisvat valimisotsust.

Samas peame põhjendatuks, et kohus hindab eestkostemenetluses alati eraldi ka isiku valimisõigusega seotud võimekust. Seetõttu võiks olla piisav täiendada TsMS § 526 lõiget 2 punktiga 4¹, säilitades samal ajal TsMS § 526 lõike 5 kehtiva sõnastuse. Selline lahendus tagaks ühelt poolt selle, et valimisõiguse küsimus ei jää ühegi eestkostemenetluse puhul hindamata ning säiliks teiselt poolt kehtiv regulatsioon, kus kõikide asjade eestkoste seadmisel kehtiks senine loogiline järeldus temalt ka valimisõiguse äravõtmise kohta. Eeltoodust tulenevalt leiame, et TsMS § 526 lõike 5 kehtiv sõnastus võiks jääda muutmata ning kaaluda tuleks üksnes TsMS § 526 lõike 2 täiendamist punktiga 4¹.

7. Ettepanek perekonnaseaduse § 203 lõike 2 kolmanda lause täiendamiseks järgmises sõnastuses: „Eestkoste seadmisel annab kohus hinnangu isiku võimele saada aru abielu

sõlmimise, isaduse omaksvõtu ja muude perekonnaõiguslike tehingute õiguslikest tagajärgedest ning isiku võimele teostada pärimisõiguslikke toiminguid“

Ettepaneku eesmärk on sätestada selgesõnaline kohustus hinnata eestkostemenetluses ka pärimisõiguslike toimingute tegemise võimekust. Praktikas esineb arvukalt vaidlusi, kus eestkoste on seatud kas vahetult enne või pärast testamendi tegemist ning hilisemates kohtuvaidlustes vaieldakse isiku testeerimisvõime üle ja testamendi kehtivuse üle. Selline selgesõnaline regulatsioon võimaldaks vastava hinnangu anda juba eestkoste seadmise menetluses ning aitaks vähendada hilisemaid vaidlusi isiku teovõime ja testamendi kehtivuse osas.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Marek Vahing
kohtu esimees